

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДІВ УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Колісник Є. О.

аспірант кафедри теорії і

методики технологічної освіти

Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка, м. Полтава

На етапі переходу до нових освітніх стандартів, зорієнтованих на розвиток ключових компетентностей, Міністерство освіти і науки України разом із небайдужою громадськістю та освітянами здійснило оновлення навчальних програм трудового навчання для учнів 5-9 класів, увівши наскрізні вміння: доносити думку, критично мислити, логічно захищати свою позицію, ініціативності, емоційного інтелекту, роботи в команді та творчості [1].

Аналіз отриманих у ході проведеного констатувального дослідження результатів зрізу вказав на те, що наявні традиційні підходи до розвитку особистості учнів основної школи у процесі трудового навчання є недостатньо ефективними та потребують концептуального коригування та відповідної організації за спеціально підібраними методами навчання.

Успішність оволодіння учнями наскрізними вміннями, які визначають рівень розвитку особистості, залежить від переконливості, яскравості і живості тих образів, на яких будується урок трудового навчання, що є провідним у театральній педагогіці. Тому, в нашій науковій роботі ми виходимо з гіпотези, що використання на уроках праці елементів театральної педагогіки розвиватиме в учнів образне мисленнями, сприятиме навчанню творчості.

Вчителі, на нашу думку, недостатньо обізнані з теорією і практикою театральної педагогіки, тому формування в учнів елементів акторського мистецтва з метою розвитку ключових особистісних якостей рідко використовується у навчально-виховному процесі.

Експериментальне дослідження було спрямоване на перевірку ефективності систематизації театральних ідей, узагальнення практичного досвіду щодо використання шкільної театральної педагогіки, зокрема її методів, як інноваційної моделі навчання на уроках технологій.

Експериментальна робота здійснювалася впродовж 2021-2023 н. р. в умовах освітньо-професійної діяльності Комунального закладу «Полтавська гімназія «Здоров'я» № 14» Полтавської міської ради та Великобузівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Шишацької селищної ради Полтавської області за методами, обґрунтованими та впровадженими в навчально-виховний процес трудового навчання учнів 5-9 класів [2].

Дослідно-експериментальна робота була складовою процесу трудового навчання учнів 5-9 класів, під час якого в експериментальних класах здійснювалося впровадження обґрунтованих методів театральної педагогіки, а традиційні методи трудового навчання застосовувалися у контрольних класах.

В експериментальному дослідженні було застосовано методи системного використання засобів акторського мистецтва на уроках трудового навчання, спрямовані на: розвиток колективу вихованців (метод обов'язкової участі всіх школярів у колективній творчості з програвання театралізованих сцен-імпровізацій, метод мотивації наслідування учнями майстерно продемонстрованих учителем на уроці трудових дій); розвиток властивостей пізнавальних психічних процесів особистості школяра (методи фізичних дій, створення творчого самопочуття, історичних паралелей, зміни рольових позицій, дієвого аналізу); використання особистісних якостей кожного учня в оволодінні навчальним матеріалом (етюдний метод, методи сценічних вправ учнів на пам'ять фізичних дій, стилевих імпровізаційних завдань-драматизацій); набуття школярами здатності в передаванні моделі спілкування шляхом застосування артистичних умінь для рольових програвань образів (поетапна методика навчання учнів артистичним умінням); обумовленість результатів освітніх впливів рівнем власної активності особистості школяра (групові етюдні імпровізації за творами класиків живопису) [2].

Формувальний експеримент, у якому брали участь 369 учнів, передбачав упровадження елементів театральної педагогіки на уроках трудового навчання з метою доведення їх можливостей у підвищенні результативності особистісного розвитку учнів 5-9 класів. З цією метою після констатувального етапу було утворено експериментальну (189 учнів) та контрольну (180 учнів) групи.

Здійснений наприкінці 2022-2023 н. р. контрольний етап дослідно-експериментальної роботи передбачав визначення ефективності проведеної формуючої роботи, кількісно-якісний аналіз ефективності використання

методів театральної педагогіки на уроках трудового навчання і заключний контроль розвитку особистісних якостей школярів.

Після проведення формувального експерименту було проведено порівняння результатів навчання у експериментальній та контрольній групах з метою оцінювання ефективності застосованих методів. Оцінювання результатів дослідно-експериментальної роботи проводилося відповідно до виділених критеріїв та показників з використанням методів дослідження, серед яких були спостереження й опитування. В ході експериментальної роботи точність отриманих даних визначалася зумовленим завданням дослідження обсягом вибірки школярів контрольних і експериментальних класів за вимогами однорідності успішності навчання. Достовірність отриманих даних підтверджується застосуванням взаємодоповнюючих методів дослідження, відповідністю отриманих результатів теоретичним припущенням.

Із метою визначення впливу театральної педагогіки на кількісно-якісні показники розвитку особистості учнями школи, та для з'ясування динаміки цього процесу було здійснено поетапне діагностування рівнів розвитку складників особистості учнів. У якості критеріїв оцінювання розвитку особистості учнів було використано динаміку змін її складових: творчої активності, умінь емоційно-психологічного впливу, здатність до засвоєння предметних техніко-технологічних знань, позитивні образні почуття.

Нами визначено чотири рівні розвитку особистості школярів основної школи засобами театральної педагогіки: за критерієм творчої активності – високий рівень (показники оцінювання: навченість творчості; творче спілкування особистості; духовна культура школярів); за критерієм оцінювання сформованості умінь емоційно-психологічного впливу – достатній рівень (за показниками оцінювання здатності до впливу на особистість засобами акторської техніки: загальна пантоміміка (міміка, жести, пластика); голос, гнучкість, виразність, інтонація мовлення; відбиття у погляді відтінків внутрішнього стану; передача ідей на рівні навіювання; володіння волею слухачів); за критерієм здатності до засвоєння предметних техніко-технологічних знань – середній рівень (за показниками оцінювання: розвиток уваги, волі, уяви, здібностей); за критерієм розвитку позитивних образних почуттів – початковий рівень (за показником оцінювання: образне мислення; розвиток емоційної пам'яті) [1].

Після проведення формувального експерименту у розвитку особистісних якостей учнів контрольних класів також яскраво простежувалася представлена в таблиці 1 та на рисунку 1 негативна

динаміка змін на високому (від 11,5% до 9,8%) і початковому (від 44,1% до 35,1%) рівнях. Це пояснюється нами відсутністю у трудовому навчанні учнів контрольних класів достатньо ефективних методів розвитку особистості, заснованих на розвитку творчого мовленнєвого самопочуття у спілкуванні з обґрунтування, захисту, відстоювання, наприклад, викладених в учнівському проекті ідей щодо будови і принципу дії об'єкту проектування, коли інші школярі виступають в ролі опонентів, що критично оцінюють або схвалюють висловлені учнем думки.

Відсутність подібних інсценувань із жорстко заданими характеристиками спілкування в контрольних класах призвело до того, що оцінки виставлені учнями співпадали з оцінками учнівських проектів учителем лише у 59% школярів. Завищення оцінок вчителя було виявлено у 25% школярів, заниження оцінок було зафіксовано у 16% учнів контрольних класів.

Найсуттєвішою тут була позитивна динаміка розвитку особистісних якостей на достатньому рівні (+7,9%). Дещо повільнішою, завдяки переміщенню школярів із вищого (-1,7%) і початкового рівнів (-9%) до достатнього, виявилася динаміка зростання кількості респондентів на середньому (+2,8%) рівнях у контрольних класах.

Таблиця 1

Розподіл учнів контрольних 5-9 класів за рівнями розвитку особистості (формувальний експеримент), (%)

Клас	Рівні розвитку особистості			
	Початковий 1-3 бали	Середній 4-6 балів	Достатній 7-9 балів	Високий 10-12 балів
5	44,1	23,8	20,6	11,5
6	42,9	24,1	22,3	10,7
7	37,8	25,7	26,4	10,1
8	37,1	26,1	27,0	9,8
9	35,1	26,6	28,5	9,8

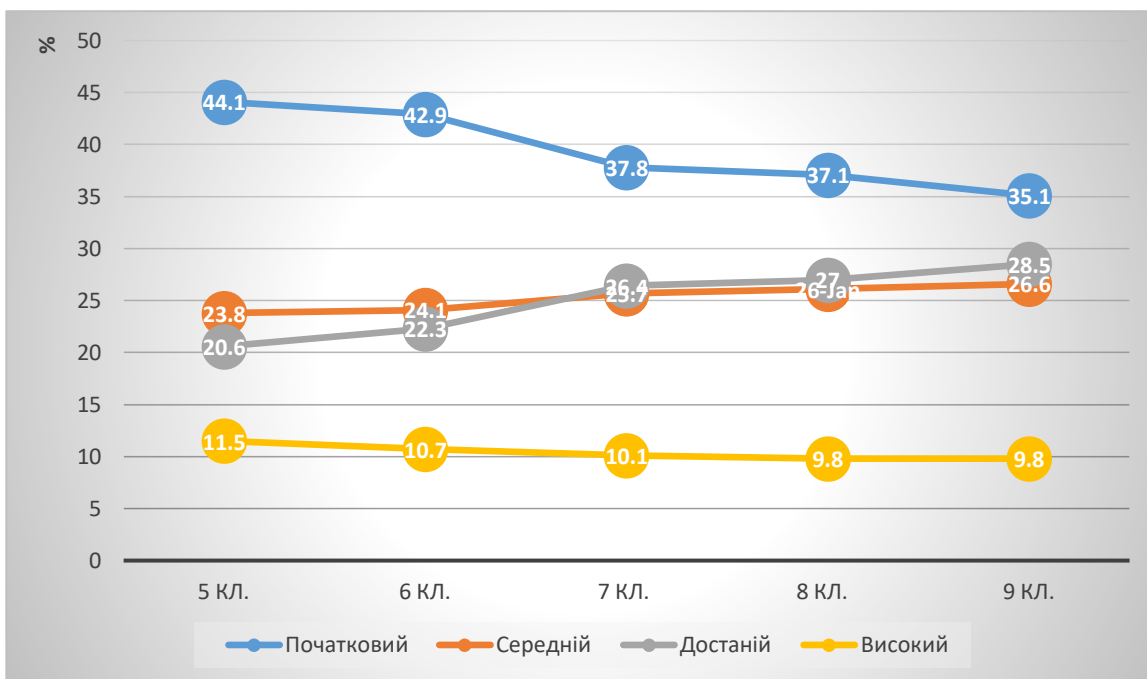

Рис. 1. Розподіл учнів контрольних 5-9-х класів за рівнем розвитку особистості за результатами формувального експерименту, (%)

Застосування впродовж формувального експерименту в експериментальних 5-9 класах обґрунтованих вище методів театральної педагогіки сприяло представлений у таблиці 2 та на рисунку 2 позитивній динаміці зростання розвитку особистісних якостей школярів на високому (+7,8 %) і достатньому (+8,2%) рівнях. Унаслідок застосування зазначених методів було зафіксовано негативну динаміку щодо зменшення кількості учнів експериментальних класів із розвитком ключових особистісних якостей на середньому (-1,6 %) та початковому (-14,6 %) рівнях, внаслідок їхнього переміщення на вищі достатній і високий рівні.

Найактивніші зміни у розвиткові особистості учнів експериментальних класів методами театральної педагогіки відбулися на достатньому і високому (+16%) та початковому рівнях (-14,6%). У контрольних класах подібні зміни були негативними на відмінному рівні (-1,7%), а позитивну динаміку у вигляді зростання на +10,9% було виявлено на середньому і достатньому рівнях.

Таблиця 2

Розподіл учнів експериментальних 5-9 класів за рівнями розвитку особистості (формувальний експеримент), (%)

Клас	Рівні розвитку особистості			
	Початковий 1-3 бали	Середній 4-6 балів	Достатній 7-9 балів	Високий 10-12 балів
5	30,2	25,8	22,2	21,8
6	26,4	26,1	24,1	23,4
7	22,7	25,3	26,3	25,7
8	19,8	24,9	28,2	27,1
9	15,6	24,2	30,6	29,6

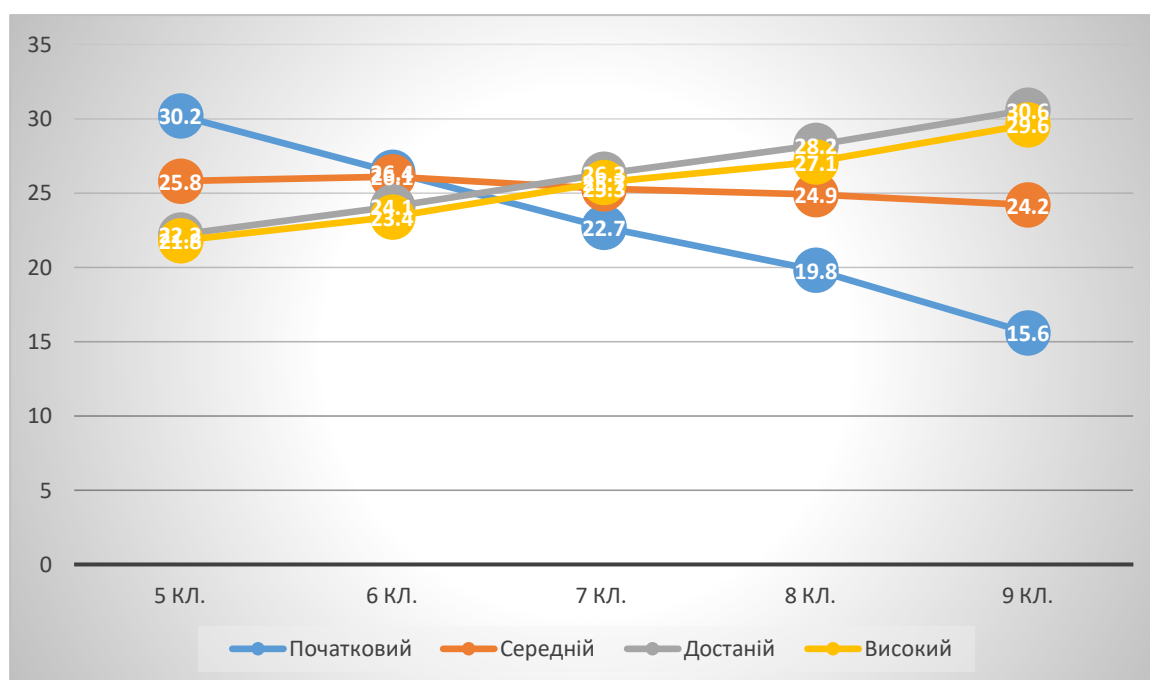

Рис. 2. Розподіл учнів експериментальних 5-9-х класів за рівнем розвитку особистості за результатами формувального експерименту, (%)

Використання на уроках трудового навчання в експериментальних класах методів розвитку особистості, заснованих на розвитку творчого мовленнєвого самопочуття у спілкуванні призвело до того, що оцінки виставлені 88% учнів співпадали з оцінками їхніх проектів учителем (в контрольних класах 59%). Завищення школярами оцінок вчителя було

виявлено лише у 8 % (у контрольних класах 25%) школярів. Зниження оцінок було зафіксовано у 5% учнів (у контрольних класах 16%).

Загалом же по завершенні експерименту кількість школярів із виявом зацікавленості елементами театральної педагогіки в експериментальних класах зросла на 25,0%, а в контрольних – лише на 2,6%. Сама ж кількість таких учнів в експериментальних класах склала 90,2%, а у контрольних – лише 67,0%. Показником інтересу до програвання сцен-театралізацій стала поведінка школярів під час репетицій: учні поводитися як справжні артисти, вчилися управляти собою, своїм голосом, мімікою, жестами, а також оволодівали мистецтвом спілкування. Тому, емоційний стан школярів, викликаний захопленням спільною справою із програвання сценічних імпровізацій, визначений нами як важливий чинник формування їхніх інтересів.

Проведене нами дослідження впливу професійної майстерності (трудової вмільості) вчителя трудового навчання на рівень особистісного розвитку школярів виявило, що у вчителів, які майстерно володіють трудовими навичками, виразною і яскравою їх демонстрацією на уроках праці, кількість учнів, які виявляють творчу активність, перевищує майже вдвічі (21,8%), ніж у масовій школі (10,7%).

Учні, які володіють уміннями емоційно-психологічного впливу (голос, інтонація мовлення, загальна пантоміміка, відбиття у погляді відтінків внутрішнього стану, здатність до передачі ідей на рівні навіювання, володіння волею слухачів) виявили, у ході проведеного дослідження, високий рівень творчої уяви і активності. Наприклад учень К. уміло викликав у слухачів певні образи під час захисту свого творчого проекту. В індивідуальній бесіді було встановлено, що голос і міміка для нього є засобами «малювання» образів згідно тексту доповіді. Причому ті образи, які він передає слухачам він «бачить» сам. Аналогічні висловлювання приводили і інші школярі, які виявили високий рівень розвитку умінь емоційно-психологічного впливу. Проведене нами експериментальне дослідження показало, що творчий потенціал особистості школяра виявляється через спеціальні здібності (в нашому випадку – до акторської майстерності) і найтісніше з ними пов'язаний.

В експериментальних класах, де були впроваджені елементи театральної педагогіки як засіб особистісного розвитку школярів, гармонійність оцінювання учнівських проектів учнями і вчителем зросла на половину, а кількість завищених і занижених оцінок і самооцінок зменшилася втричі. Цьому сприяло використання вправ-діалогів, коли один

учень обґрунтовує, захищає, відстоює, наприклад, викладені в його проекті ідеї щодо будови і принципу дії об'єкту проектування, а інший школяр виступає в ролі опонента, який може критично оцінювати або схвалювати висловлені учнем думки. Така взаємодія визнана нами дієвим засобом зміни звичних взаємовідносин між школярами, провокуючи навчальні конфліктні ситуації, які не мають негативного впливу на взаємовідносини учнів, оскільки предметом спору є елементи навчальної діяльності, проєктовані вироби. Вправи-діалоги сприяли розвитку в учнів здібності інтуїтивного розуміння іншої людини (емпатія), яка зв'язує творчий потенціал особистості зі здібностями до перевтілення та виразними здібностями.

Кількаразове програвання одних і тих самих імпровізаційних завдань-драматизацій дало нам можливість, у висловах їхніми учасниками своїх вражень, виявити домінуючі особистісні відчуття, через які відбувається процес самоаналізу і самопізнання. Так, після першого програвання учні висловлювали відчуття загального емоційного підйому. Друге програвання характеризувалося виявом почуття відповідальності перед глядачами. Третє – викликало в учнів почуття єдності із глядачами. Четверте – виявило відчуття залежності від глядацької аудиторії, бажання вносити елементи новизни. П'яте програвання викликало у більшості школярів почуття самовпевненості і, водночас, самокритики стосовно своєї гри. Шосте – усвідомлення значущості виконаної акторської роботи, свого особистого внеску в інсценування. Експериментальне дослідження засвідчило, що кожне повторне виконання імпровізаційних завдань-драматизацій суттєво розширює емоційну сферу особистості школярів, викликає у кожного з них гаму різноманітних почуттів, стимулюючи процеси самопізнання, саморозвитку у становленні особистості.

Впровадження елементів акторського мистецтва в трудове навчання учнів 5-9 класів дало нам змогу виявити такі педагогічні умови розвитку особистості школярів: навчання учнів артистичним умінням не повинно вкладатися у рамки авторитарної педагогічної діяльності вчителя; використання в трудовому навчанні критеріїв і показників-орієнтирів розвитку особистості учня; педагогічний вплив на школярів учителя, який володіє методами і засобами театральної педагогіки; вплив артистичних умінь не лише на особистісну сферу школярів, а й на продуктивність колективної проектно-технологічної діяльності школярів на уроках праці; оволодіння елементами акторської майстерності стійко корелює зі зростанням рівня творчого потенціалу особистості учня.

Суттєвість різниці між рівнями розвитку особистості учнів експериментальних і контрольних класів була підставою для прийняття одного із двох припущень:

– H_0 : розбіжності рівнів сформованості громадянської відповідальності учнів експериментальних та контрольних класів є недостатньо значущими;

– H_1 : різниця рівнів сформованості громадянської відповідальності учнів експериментальних та контрольних класів є істотно значущою.

Перевірка за критерієм Пірсона виявила, що відповідно до трьох ступенів свободи величина $\chi^2_{крит}$ на 95% рівня вірогідності складає 7,81 [3, с. 288]. Перебільшення знайденим нами при статистичній обробці результатів значенням χ^2_{emp} (дорівнює 38,0) табличного значення $\chi^2_{крит}$ свідчить про можливість відхилення нульової гіпотези та визнання суттєво різними рядів оцінок рівнів розвитку особистості учнів експериментальних та контрольних класів.

Суттєвість розбіжностей у рівнях розвитку особистості учнів експериментальних класів у порівнянні з контрольними ми пояснюємо впливом експериментальних факторів, що дає змогу визнати дієвість взаємозв'язку між запровадженою системою методів театральної педагогіки в трудовому навчанні і рівнями розвитку особистості учнів 5-9 класів.

Результати формувального експерименту, незважаючи на специфіку навчального предмету трудове навчання, індивідуальних нахилів та здібностей учнів, можна розглядати як закономірний результат запровадження мети, методологічних засад і методів розвитку учнів основної школи засобами театральної педагогіки.

Таким чином, отримані результати дослідно-експериментальної роботи дають нам змогу стверджувати, що застосування запропонованої системи методів театральної педагогіки є необхідними та корисними для формування творчого розвитку особистості учнів основної школи.

Результати дослідження засвідчують досягнення його мети та вирішення поставлених завдань, що стало підґрунтям для формулювання ряду висновків. Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики впровадження елементів театральної педагогіки на уроках трудового навчання довела її ефективність, що виявилось у суттєвості різниці між рівнями розвитку особистості учнів контрольних та експериментальних класів. У контрольних групах позитивну динаміку зростання було виявлено на достатньому і середньому рівнях розвитку особистості. У експериментальних же класах, завдяки запровадженню

системи методів театральної педагогіки, позитивна динаміка змін була зафіксована на найвищих високому і достатньому рівнях, а на середньому і початковому рівнях вона була негативною внаслідок активного переміщення школярів цих груп на високий і достатній рівні.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо вивчення теоретико-методичних засад впровадження елементів театральної педагогіки у педагогічну діяльність учителів трудового навчання та технологій. Результатом цього стане формування здатності вчителів до творчої комунікативної взаємодії та професійних умінь управляти собою.

Список використаних джерел

1. Колісник Є. О., Цина А. Ю. Критерії, показники та рівні результативності методики впровадження елементів театральної педагогіки на уроках трудового навчання. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 16–18 березня 2023 р.) / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. С. 478–480.

2. Колісник Є., Цина А. Методика використання сценічних прийомів у процесі трудового навчання. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Вип. 1. Бердянськ: БДПУ, 2022. С. 128-138. DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-1

3. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллин : Валгус, 1980. 330 с.

4. Трудове навчання. 5-9 класи: практ. посібник для вчителів / С. М. Дятленко, Р. М. Лещук, О. Ю. Медвідь; упоряд. С. М. Дятленко; за заг. ред. А. І. Терещука. Харків: Ранок, 2017. 128 с.

ІНФОГРАФІКА ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ

Пістряк С. П.

викладач педагогічних дисциплін і методики навчання української мови Комунального закладу «Покровський педагогічний фаховий коледж», м. Покровськ

Трансформація процесу навчання, орієнтованого на дистанційну освіту, ставить перед закладами передвищої освіти нові виклики. Сучасна освіта має перебудуватися і впровадити цифровий освітній підхід, здійснити діджиталізацію, а саме, перейти до створення інтерактивного навчального